

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертаційне дослідження
Лабінської Оксани Михайлівни на тему
«Реалізація екологічної складової у навчанні хімії учнів основної
школи Словацької Республіки», подане на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук за спеціальністю
13.00.02 — теорія та методика навчання (хімія) (014 – Середня освіта)**

Вивчення рукопису та автореферату дисертаційного дослідження О.М. Лабінської дозволило з'ясувати та оцінити актуальність теми праці, обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих здобувачем, достовірність результатів, практичність і новизну, повноту висвітлення результатів у публікаціях, відповідність дисертації і автореферату вимогам «Порядку присудження наукових ступенів».

Актуальність дослідження. Глибоке занепокоєння людства екологічним станом довкілля, законодавчі акти урядів країн світу та міжнародних організацій вимагає дій населення Землі, окремих людей, несвідомі дії яких і призвели до даної ситуації. Необхідність формування особи з іншою свідомістю, яка б існувала у гармонії з Природою ставить виклик до освіти не лише в плані навчання тим чи іншим предметам, а й екологічного виховання. Екологізація навчальних дисциплін, зокрема природничого циклу, є саме тим шляхом, який дає можливість навчання і виховання людини нового покоління з високим рівнем екологічної культури, спроможного вийти зі стану екологічної кризи, подолати споживацьке ставлення до природи. Для України, що обрала напрямок входження в європейський простір, є необхідним ознайомлення з іноземною практикою екологічного навчання й виховання і впровадження тих методик, що мають позитивні результати. Прикладом цього є робота О.М. Лабінської, де висвітлюється реалізація екологічної складової у навчанні хімії учнів основної школи Словацької республіки і проводяться паралелі з цими процесами в Україні.

Вочевидь, актуальність дисертаційного дослідження автора, першого у вивченні зарубіжного досвіду викладання хімії, зокрема її екологічної складової у змісті предмету, детермінована потребами сучасної середньої освіти.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану наукової теми кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи ДВНЗ «Ужгородський національний університет» «Розвиток вітчизняної педагогічної освіти в світовому контексті» (Державний реєстраційний номер 0118U004996). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (протокол № 8 від 28.08.2015 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 3 від 29.03.2016 р.).

Достовірність і наукова новизна результатів дослідження, висновків і рекомендацій.

Не викликають жодних сумнівів достовірність теоретичних положень та отриманих результатів дисертаційного дослідження О.М. Лабінської, оскільки вони ґрунтуються на використанні різноманітних взаємопов'язаних дослідницьких методів, всебічному аналізі широкого кола матеріалів різної тематики і підкріплені аналізом результатів педагогічного експерименту й теоретичним узагальненням.

Наукова новизна дисертаційного дослідження О.М. Лабінської має такі три рівні: одержано вперше, вдосконалено, набуло подальшого розвитку. Так, *вперше*: теоретично обґрунтовано цілі, зміст, засоби, форми та методи реалізації екологічної складової у навчанні хімії учнів основної школи Словацької республіки які забезпечують формування ціннісного ставлення до природи; визначено умови реалізації екологічної складової у навчанні неорганічної та органічної хімії, що полягають у комплексному підході до вивчення навколишнього середовища з використанням міжпредметних зв'язків, врахуванні індивідуальних вікових особливостей школярів, їх пізнавальних та творчих можливостей; виборі оптимальних форм та методів навчання; доведено доцільність впровадження словацького досвіду екологізації шкільної хімічної

освіти в навчальний процес основної школи в Україні завдяки вдосконаленню змісту й методики викладання неорганічної та органічної хімії, проведенню лабораторних робіт та виконанню проєктів; *вдосконалено* зміст і форми теоретичної та експериментальної роботи учнів на заняттях у класі, під час екскурсій (мотиваційні бесіди, ситуативний метод, обговорення, дискусії, кооперативне навчання, створення проблемних ситуацій, навчальні проєкти тощо) на основі вивчення досвіду навчання хімії у Словаччині; *подальшого розвитку набули* теоретичні та практичні засади екологізації хімічної освіти в основній школі України.

Практичне значення результатів дослідження полягає в розробці навчально-методичного посібника, де викладено досвід освітян Словацької Республіки і розкрито шляхи реалізації екологічної складової у практику викладання хімії у школах України. Теоретичні положення та запропоновані навчально-методичні матеріали дослідження (лабораторні досліди, навчальні проєкти тощо, що вимагають знань з різних предметів і тісно пов'язані з питаннями екології) мають практичне значення, як у процесі навчання і виховання учнів, так і у формуванні нового відношення до процесу екологізації навчання та самонавчання учителів.

Результати дослідження можуть бути використані у вищих навчальних педагогічних закладах для підготовки майбутніх учителів хімії, на курсах підвищення кваліфікації вчителів хімії в інститутах післядипломної освіти педагогічних кадрів та безпосередньо в процесі навчання хімії в основній школі.

Обґрунтованість та доказовість висновків зроблені на підставі всебічного аналізу джерельної бази (наукової, методичної і дидактичної літератури, правових документів тощо), стану організації екологічного навчання і виховання, визначення змісту екологічної складової предмету хімія у процесі викладання в середніх навчальних закладах освіти у Словацькій республіці й Україні та підтверджені математичною обробкою результати формувального експерименту.

У результаті проведеного дослідження дисертантка обґрунтувала

міжпредметний характер екологізації освітнього простору, висвітлила місце та роль хімії в екологізації змісту освіти, розкрила роль навчального закладу у процесі набуття екологічної компетентності, схарактеризувала структуру шкільної та екологічної освіти та виховання Словацької республіки, її сучасний стан та плани на майбутнє, можливість і необхідність використання досвіду навчання хімії у середніх навчальних закладах Словацької республіки у практику роботи учителів хімії України.

Загальні висновки містять положення щодо результатів педагогічного експерименту, достовірність одержаних результатів дослідження підтверджено статистично.

Позитивним є те, що наукові положення та висновки в рукописі, що рецензується, сформульовано на підставі порівняльного аналізу джерельної бази, різнобічного аналізу практики викладання хімії у навчальних закладах Словацької республіки і України, результатів формувального педагогічного експерименту, що є результатом педагогічної діяльності дисертантки. Дослідження відзначається логічністю, обґрунтованістю вихідних позицій, виваженістю висновків, зроблених на підставі проведеного педагогічного експерименту.

Одержані результати роботи знайшли своє місце у практиці викладання хімії, про що свідчать довідки про впровадження.

Апробація результатів дослідження здійснювалась шляхом оприлюднення на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Зміст публікацій автора, оприлюднення результатів дослідження та географія експерименту засвідчують, що основні положення і висновки дисертації широко апробовано.

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження висвітлено в 18 публікаціях, з яких 8 одноосібних. Серед них: 6 статей — у наукових фахових виданнях України, 2 — у зарубіжних періодичних наукових виданнях з напряду, за яким підготовлено дисертацію, 10 статей у збірниках матеріалів наукових

конференцій і 1 навчально-методичні матеріали.

Рукопис дисертаційної роботи достатньо повний, логічно узгоджений, відзначається конкретністю і послідовністю, містить нові наукові положення, що мають значення для теорії і практики навчання, що свідчить про уміння автора успішно розв'язувати сучасні проблеми теорії та методики навчання хімії. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації.

Зауваження щодо змісту та оформлення рукописів дисертації й автореферату, які б впливали на позитивну оцінку дослідження, виконаного О.М. Лабінською, відсутні.

Викладене вище дає змогу оцінити дисертацію Лабінської О.М. як таку, що виконана на належному науковому рівні, містить достатнє теоретичне обґрунтування проблеми та її практичне розв'язання. Автор виявила належний рівень предметних знань та володіння методологією дослідження (теоретичне обґрунтування, етапність, організація дослідження, обробка результатів).

Водночас дисертаційна робота Лабінської Оксани Михайлівни не позбавлена дискусійних моментів, серед яких зазначимо:

1. У параграфі 1.1. «Екологізація змісту шкільної освіти як педагогічна проблема» при досить повній характеристиці понять *екологічна освіта, екологічне виховання, екологічні знання, екологічна культура, екологічна компетентність* не дано конкретного визначення поняття *екологізація освіти*, зокрема хімічної.

2. Незрозумілим є структура курсу хімія у навчальних закладах Словацької республіки (відповідність змісту хімії у різних класах навчанню неорганічній, органічній і ужитковій хімії). Так, наприклад, у табл. 2.15, с. 171 ужиткова хімія вказана у розділі «Тема», як і «Похідні вуглеводнів».

3. Деякі з запитань анкети для опитування учителів є, на нашу думку, однотипними, тому відповіді на них не можуть впливати на загальні висновки результатів опитування. Наприклад, причини 11 і 12 щодо часу, виділеного на вивчення предмету «Хімія». Про це свідчить висновок автора на с. 210.

3. Деякі з запитань анкети для опитування учителів є , на нашу думку, однотипними, тому відповіді на них не можуть впливати на загальні висновки результатів опитування. Наприклад, причини 11 і 12 щодо часу, виділеного на вивчення предмету «Хімія». Про це свідчить висновок автора на с. 210.

4. Викликають запитання результати педагогічного експерименту: за майже однакових вихідних даних вхідного експерименту в закладах освіти Словацької республіки і України у вихідному тестуванні кількість учнів з високим рівнем показників ціннісної складової майже у двічі менша, а діяльної відсутня зовсім (рис. 3.29 – 3.31).

5. Незрозумілим є форма проведення вхідного і заключного тестування. У роботі представлено запитання у текстовій формі для окремих тем (додаток Д). Зміст загального тесту відсутній.

6. Незрозумілим є термін вивчення хімії учнями у Словацькій республіці. У додатку В заявлено: розподіл годин на вивчення предмета «Хімія» з 7 ласу; підручники з хімії з 6 по 9 клас; огляд тематичних розділів дано лише для 7 – 9 класів, а моніторинг використання підручника тільки для учнів 6 класу.

7. Багато цитат великого розміру, зокрема на с.с. 64 [22, 23], 65 [9] тощо.

Висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження **Лабінської Оксани Михайлівни** на тему «Реалізація екологічної складової у навчанні хімії учнів основної школи словацької республіки», яке відповідає вимогам МОН щодо Порядку присудження наукових ступенів, а його автор заслуговує присвоєння наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 — теорія і методика навчання (хімія) (014 – Середня освіта. .

Офіційний опонент,

кандидат педагогічних наук,

старший науковий співробітник відділу

біологічної, хімічної та фізичної освіти

Інституту педагогіки НАПН України

Т.І. Вороненко

Вороненко Т.І.
Томас/Анастасія